

Kókai-Nagy Viktor:

Jézus, Sirák fia asztala (31,12-32,13)

Abstract - The Table of Jesus, Ben Sira (31:12-32:13)

In the ancient Mediterranean world, the meal-communities played an important role not only in social but also in religious life. The banquet can be called a social institution in the Greco-Roman world. And the evidence suggests that meals took similar forms and shared similar meanings and interpretation across a broad range of the ancient world. These meal-communities basically have an integrative function, and one cannot separate the social from the religious area. In our short article we attempt to show how the thinking of a Jewish sage appears in the world of Hellenism in relation of symposium.

Keywords: Ancient Mediterranean world, banquet, Ben Sira,

Az antik mediterrán világban a közös étkezések nem csupán a szociális, hanem a vallási életben is fontos szerepet játszottak. „A közös étkezéseket, banketteket tekinthetjük a görög-római világ szociális intézményének. [...] a leletek az sugallják, hogy ezek az étkezések hasonló formában zajlottak és egészen hasonló módon gondolkodtak ezekről, értelmezték ezeket széles körben, az antik világban”¹ Ezek az étkezések kötötték össze a különféle csoportok tagjait, számtalan formájuk létezett. Kötődhettek szentélyekhez, szervezhetők egyesületek, filozófiai iskolák, de a magánszemélyek is szinte versengtek egymással, ki tud látványosabb vacsorát szervezni vendégeinek. Viszont az közös vonásuk volt, hogy szociális vonatkozásukon túl, minden esetben megjelent azok vallási jellege is, vagyis nem létezett a közös étkezéseknek profán formája.

Jelen írásunk egy előkészítő anyag egy nagyobb előadáshoz az asztalközösségekről és egy izgalmas szakasszal foglalkozik Jézus, Sirák fia

könyvéből.² Nem csak azért lehet érdekes ez a szakasz az olvasó számára, mert protestánsként nem nagyon foglalkozunk ezzel a könyvvel, hanem azért is, mert egy tipikus hellenista étkezés jelenik meg a leírásban. Ez arra enged következtetni, hogy az étkezéseknek ez a formája ismert és gyakorolt volt a zsidóság körében és nem csupán a diaszpórákban, hanem az anyaország területén is a Kr. e. 2-3. század fordulóján.³

Néhány háttérinformáció

Már régóta felismert tény, hogy Sirák fia, noha „határozottan ellenezte a zsidó értékek bárminemű kompromitációját”,⁴ ennek ellenére egy a hellenista szokásoknak megfelelő étkezést ír le a 31,12-32,13 szakaszban. Persze a hellenizmus hatása nem csupán itt érhető tetten. Szerzőnkre jellemző, hogy gondolkodásában sikerrel ötvözi a nem-zsidó bölcsesség javait saját tradicionálisan zsidó gondolkodásával. „És ezzel még a hagyományt sem sérti, hiszen közismert a klasszikus zsidó bölcsesség irodalmi kapcsolata Izraelen kívüli szellemi áramlatokkal.”⁵ Választott szakaszunkon túl, ilyen „kívülről érkező” elemként utalhatunk többek között ajánlására, hogy utazzanak címzettjei, mert azzal gazdag tapasztalatokra tehetnek szert (34,9-11; 39,4); utalásaira, melyek bizonyítják a görög irodalom ismeretét (pl. Theogonisz), valamint a sztoikus filozófia populáris nézeteinek megjelenésére.⁶ „Ben Sirák tehát adaptálja és adoptálja nem csupán a korai biblikus irodalmat, noha ez a legfőbb forrása, hanem a nem-zsidó irodalmat is, hogy megalkossa bölcsességét, amely arra inspirálhatta a kortárs zsidókat, hogy hűek maradjanak örökségükhöz és ellent tudjanak állni a hellenisztikus kultúra és vallás vonzerejének.”⁷ Mindez

² A könyv olvasható a Deuterokanonikus bibliai könyvek című kiadványban, ez alapján fogom én is idézni.

³ A könyv keletkezéséhez lásd Xeravits, A deuterokanonikus könyvek, 104k.

⁴ Skehan-Di Lella, Wisdom, 46.

⁵ Xeravits, Deuterokanonikus könyvek, 108k.

⁶ A nem-zsidó bölcsesség témájához lásd Marböck, Jesus Sirach, 414k; magyarul Xeravits, Deuterokanonikus könyvek, 108k.

⁷ Skehan-Di Lella, Wisdom, 50.

¹ Smith, Symposium, 2. A témához részletesen lásd Klauck, Herrenmahl, 31-233; Stein, Mahlfeiern, 27-95.

pedig azt mutatja, hogy a hellenista kultúra, legalábbis részben már egészen jól illeszkedett a (palesztinai) zsidó hagyományba és változást hozott a Jeruzsálemben élő zsidó közép- és felsőosztály életében, ill. étkezési gyakorlatában a Kr. e. 3. században. Ezt a megfigyelésünket pedig csak még érdekesebbé teszi, hogy könyvünk szerzője inkább a konzervatív zsidósághoz sorolható.

A szerző pontos meghatározásához számos elmélet köthető, mivel a könyv közvetlen módon keveset árul el róla. Ezen kevés információból leszűrhető, hogy Jeruzsálemben élt (50,27) bölcs írástudóként és unokája fordította le az eredetileg héberül írt szöveget görögre Egyiptomban (lásd Előszó a könyvhöz⁸). Ben Sirák unokája több helyen átdolgozta az eredeti héber szöveget, hogy érthetőbbé tegye görög anyanyelvű olvasói számára. De ez semmiképpen nem jelenti azt, hogy az unokában egy teljesen hellenista gondolkodású személyt lássunk. „Nagyapja teológiai művét folytatja sajátos görög fordításban, ezzel eredeti héber forrása teológiai gondolatait ülteti át egy másik korszak meghatározó nyelvére.”⁹

Ugyanakkor számos információhoz jutunk a szerző kilétéről akkor is, ha ilyen információk után kutatva olvassuk művét. Biztosan állítható, hogy egy relatíve vagyonos, képzett írástudó és tanító volt, aki talán hivatalos feladatot is ellátott¹⁰ és feltehetően papi származással büszkélkedhetett. Úgy jelenik meg előttünk, mint „egy Jeruzsálemben, jólétben élő pap, aki az adományokból él és a hierokrácia tagja.”¹¹ Ez teszi számára lehetővé, hogy ne legyen kitéve a társadalmi változásoknak és a világi állással járó kiszolgáltatottságnak. Ill. ez magyarázhatja különleges érdeklődését a kultusz iránt, azt, hogy Áront Mózzsal azonos súlyúnak tekinti (45,17) és II. Simon főpap kiválóság-

⁸ Ez csak a görög fordításban található meg és „formailag a klasszikus és hellenisztikus görög irodalom *prologosz* műfaját idézi fel.” Egy valódi mestermű. „Három hatalmas körmondatban azt tisztázza, miért íródott meg a könyv; apoloizál a fordítás esetleges nehézsége miatt; és beszámol a fordítás elkészültének okairól és körülményeiről” – Xeravits, Deuterokanonikus könyvek, 104.

⁹ Kieweler, Benehmen, 196.

¹⁰ Vö. Hengel, *Judentum*, 242k; Skehan – Di Lella, *Wisdom*, 10-12

¹¹ Stadelmann, Ben Sira, 12-26. idézet: 26.

ga dicséretének hátterében is ez állhat.¹² Sirák fia korábban soha nem látott módon képes összekapcsolni a bölcsességet, a templomot, az ehhez tartozó kultuszt és végül a cádokita papságot.¹³ Összességében megállapítható tehát, hogy Jézus, Sirák fia a konzervatív zsidó arisztokraták közé sorolható, akinek anyagi jóléte lehetővé tette, hogy „független értelmiségiként” fogalmazza meg álláspontját, ill. oktassa hallgatóságát és olvasóit.

Ami olvasói körét illeti, intelmeit alapvetően „a fiatal gazdag arisztokratákhoz intézi (3,17k), akiktől szerénységet követel”¹⁴ és akiknek a szemében a szabad, konvenciók nélküli, hellenista stílusú élet nagyon vonzó lehetett. Ezzel a veszéllyel szerzőnk is tisztában van és miközben széles műveltségről tesz tanúbizonyságot, olvasói figyelmét folyamatosan a zsidóság értékrendjére, ennek kivételes voltára irányítja. Tanítása sikerességét pedig mi sem érzékelteti jobban, mint hogy ez az egyetlen nem kanonikus könyv, amely „a zsidóságon belül egy ideig kanonikusként volt kezelve, amit az idézettsége tükröz”¹⁵

Választott szövegünk

Noha az asztalközösségek gyakorlata bizonyosan nem görög találmány,¹⁶ hanem általánosan elterjedt volt az ókori keleten, „a görög írott források és vázáképek tanúságtétele szerint, az együttlétek tipikus és közkedvelt formájává vált a συμπόσιον.”¹⁷ A közös étkezések kiemelten fontos társadalmi eseménynek minősültek (vö. Sir 13,9-11) és hagyományosan két főrészből álltak,¹⁸ mely felosztás szövegünkben is megfigyelhető¹⁹: az első részben van szó az étkezés rendjéről (31,12-21), a főképpen a borivásra, beszélgetésre és szórakozásra épülő második részéről az étkezésnek a 32,1-13 szól. A kettő közé pedig a bor áldásáról

¹² Vö. Xeravits, *Deuterokanonikus könyvek*, 104.

¹³ Sauer, *Jesus Sirach*, 492.

¹⁴ Hengel, *Judentum*, 254.

¹⁵ Marböck, *Jesus Sirach*, 409.

¹⁶ Vö. Smith, *Symposium*, 133k.

¹⁷ Kieweler, Benehmen, 192.

¹⁸ Általában a lakomákról lásd Smith, *Symposium*, 27-31.

¹⁹ Lásd Skehan – Di Lella, *Wisdom*, 388.

és veszélyeiről szóló rövid szakasz került: a bor különös forrása az örömnak, ami a kezdet kezdetétől erre lett teremtve (31,27k),²⁰ de – és ezt is tudja Sirák fia – a mértéktelenség könnyen romba dönthet egy életet (31,29k). Az étkezés első felének az un. *δειπνον* –nak a közép-pontjában a gazdagon terített asztal, az ételek álltak (32,12-24). Ezt követte a borozgatás, a tulajdonképpeni szimpózium (*ἐν συμπίῳ οἶνου* – 31,31; 32,5). Az étkezés második fele lényegét a borivás mellett, az itt bemutatott előadások adták, itt zajlottak azok az események, amelyek a görög-római lakomákat híressé tették.²¹ A forrásaink alapján megállapítható, hogy bizonyos esetekben akadtak, akiket csak az étkezés második részére hívtak meg, ill. olyanról is van tudomásunk, hogy valaki csak szimpóziumot szervezett, közös lakoma nélkül. Idő múltával a *symposium* gyakorlatilag a lakoma szinonimájává vált.

A görög-római világban a teljes lakoma fekeve zajlott, az étkeket vagy a fekvőhelyek elé állított asztalokra helyezték, vagy szolgák hordták körbe. Ettől némileg eltér Sirák fia beszámolója, hiszen itt az étkezés első felét ülve költötték el a résztvevők (*καθίζω* – 31,12,18), ugyanakkor a szimpóziumhoz már ők is lefekszenek (32,2: *ἀνᾶπσε* – „feküdj le”). A fekeve evés nem csupán komfort kérdése volt, hanem „az ember társadalmi helyzetét is jelezte: csak a szabad polgároknak volt megengedett feküdni”.²² Ahogy fentebb utaltunk már rá, a szimpózium számos programot kínált a jelenlevőknek, melyek Jézus fiánál is felbukkannak, így olvasunk zenéről és éneklésről (32,3-9; 40,20). Ennél azonban sokkal gazdagabb lehetett egy klasszikus lakoma repertoárja: dramatikus előadás, társasjáték, filozófiai viták, táncosok és akrobaták előadásai, valamint többféle hangszeres bemutató.²³ Viszont – érthető okokból – hiába is keresnénk a zsidó szerzőnél, az un. *libációt*, azt az istenségnek bemutatott italáldozatot (néha ételáldozat bemutatásával egybekötve), ami az átmenetet jelölte a *δειπνον* és a *συμπόσιον* között,²⁴ noha az imádság és áldás mondása (a pohár felett) nyilván a zsidó étkezéseknek is részét képezte.

²⁰ Lásd ehhez Wahl, *Lebensfreude*, 274k.

²¹ Vö. Smith, *Symposium*, 50k.

²² Smith, *Symposium*, 11. továbbá 137.

²³ Vö. Smith, *Symposium*, 34-38.

²⁴ Vö. Stein, *Mahlfeiern*, 36-47.

Ahogy étkezés közben ügyelni kellett a jó modorra és a mértéketlenségre, visszafogottságra (31,15.17k) – itt azért nem mehetünk el szó nélkül a tény mellett, hogy a megfelelő viselkedésbe akár még a rómaiaknál megszokott kihányása is beletartozhatott az addig megevett ételnek (31,21)²⁵ – úgy a beszélgetéseknek is ékes rendben kellett történnie. Itt nem csupán a beszéd tartalmára és stílusára kellett ügyelni, de figyelembe kellett venni a társadalmi rang mellett az életkort is (32,3.7.9), a felszólalónak pedig az egyébként zajló programokat (32,3), hogy ne zavarja azt. „Az élet élvezetének és az abban rejlő örömeknek az igénylése az egyik és a luxurióz életstílustól való óvás a másik oldalon [...] ismert toposza volt a görög-római ünnepi étkezésekről szóló irodalomnak is.”²⁶

A lakomán résztvevők számára a közös étkezés nem csupán társadalmi hálózatok kiépítésére, szélesítésére kínált lehetőséget, hanem a meglévő kapcsolataik ápolására is kiváló alkalmat nyújtott. Az étkezés alapkoncepcióját a közösség (*κοινωνία*²⁷) gyakorlása szolgáltatta az istennel és egymással, ami az étel (31,14-19) és ital (31,31) megosztásában és az előadás, ill. a beszélgetés közös élményében (32,3.7-9) vált kézzelfoghatóvá. A korai időkben a lakomákon általában – noha akadt ez alól is kivétel (pl. házassági lakoma) – csak férfiak vettek részt. Ha nők is jelen voltak, azok vagy a lakomák állandó résztvevői, a „fuvolás lányok” voltak, vagy *hetérák* (társalkodó nők és/vagy prostituáltak). A nők tehát alárendelt szerepet játszhattak csak az ilyen eseményeken és általában úgy szemlélték őket, mint szexualitás tárgyát. „Valójában a szimpózium tradíció intézményesített jellemzője volt a nők elleni erőszak motívuma” A hellenizmus korával azonban ebben is változás figyelhető meg. Tisztes asszonyok is gyakorta megjelennek

²⁵ Sirák fia nem ítéli el ezt a mai ember számára egészen visszatartó szokást, amit aztán az étkezés folytatása követett (Skehan – Di Lella, *Wisdom*, 389).

²⁶ Stein, *Mahlfeiern*, 68.

²⁷ „A *κοινωνία* szótó jelentése, nagyjából meghatározva, egy tárgy birtokos esetével „részesedni valamiből”, egy személy részes esetével „közösségekben lenni valakivel”. [...] A LXX soha nem alkalmazza a *κοινωνία* szótóvet ember és Isten viszonyára és végképp nem az Istennel való közösségre az áldozathoz kapcsolódóan. [...] *Κοινωνία* a görög vallási étkezések terminológiájából származik” – Klauck, *Herrenmahl*, 260k.

a szimpóziumokon, köszönhetően annak, hogy ebben a korban egyre több joguk volt a nőknek és közösségi szerepvállalásuk is egyre elfogadottabbá vált.²⁸ Nem véletlen tehát, hogy Jézus, Sirák fia is tud az aszszonyok részvételéről ezeken a lakomákon (vö. 9,9). Egyébként a lakomák vendégköre általában ugyanahhoz a társadalmi réteghez tartozott, ennek megfelelően egyenlő bánásmódban is részesült mindenki. Kivételt jelenthetett ez alól a vendéglátó maga, aki a patrónusa is lehetett az adott közösségnek,²⁹ egyesületnek, amiből adódóan egy magasabb társadalmi réteghez is tartozhatott. A kollégiumokra, egyesületekre, klubbokra jellemző, hogy azok fenntartása nagyban függött a patrónusok és szimpatizánsok adakozó kedvétől, ezért nem volt ritka, hogy ezek a személyek vendégül is látták alkalmanként a közösség tagjait. A közös étkezéseket tehát vagy ők finanszírozták, vagy a közös kasszából fizették.³⁰ A közös étkezések több helyszínen is megrendezésre kerülhettek (szentély, templom, magánház). Másfelől, a társadalmi elismertséghez is hozzájárult, ha valaki egy közösséget támogatt. Ez azt is jelentette, hogy a patrónus közösséget vállalt egy nálánál alacsonyabb társadalmi réteghez tartozó csoporttal, de ez nem feltétlenül jelentette azt, hogy személyesen is részt vett volna az összejövetelen.³¹ Tehát a kollégium, kultuszi közösség tagságára egyébként jellemző egyenlőség nem terjedt ki a patrónusra!

A házigazda igyekezett a közélet számos fontos, ismert személyiséget meghívni (31,18; 13,9). A meghívás történhetett élő szóban, egy küldönc útján, vagy írott formában.³² A banketten megjelenő társadalmi helyzet a valós társadalmi helyzetet tükrözte, az abban egyébként meglévő határokat ritualizálta és erősítette meg.³³ A vendéglátó felelt a programért, az ételekért és a borért (vö. Sir 31,23k) és gondoskodott a vendégek megfelelő kiszolgálásáról. Megkérdőjelezhető, hogy a szövegben megjelenő kevéske információ a vendéglátó felada-

²⁸ Smith, Symposium, 42k; idézet 42

²⁹ S. dazu Berger – Colpe, Szöveggyűjtemény, 261.

³⁰ Klauck, Herrenmahl, 293.

³¹ Ebel, Die Attraktivität, 55.

³² Vö. Smith, Symposium, 135.

³³ Vö. Smith, Symposium, 9.

tairól valóban arra utalna-e, hogy a szerző és zsidó olvasói „gyakorta kerültek olyan helyzetbe, hogy nem zsidó vendéglátók házába nyertek meghívást” – ahogyan azt H.-J. Stein véli.³⁴ Különösen, ha számításba vesszük, hogy a szöveg sehol nem utal azokra a tisztasági előírásokra, melyek oly fontosak voltak a zsidóság számára, és amelyek betartása rengeteg problémával járt főképpen a diaszpórákban. De legalább ugyanennyire valószínűtlennek tűnik, hogy a pogány házigazda tisztában volt ezekkel az előírásokkal és zsidó vendégeit „tisztá” ételekkel várta – ami esetleg magyarázná a téma hiányát szakaszunkban. Inkább érthetünk egyet M. Hengellel: „Ha Sirák fia – néhány kivételtől eltekintve – nem a pogányok és a politeizmus ellen érvel, ez azzal függhet össze, hogy ellenfelei – és tanítványai – palesztinai zsidók voltak, akik számára nem annyira a pogány kultuszok, mint az idegen gondolkodásmód jelentett valódi veszélyt.”³⁵ Vagyis az étkezésnek ezt a formáját sem tekintették már idegennek. Az a gazdagság pedig, ahogyan szerzőnk zsidóságát (hitét, gondolatait, értékeit stb.) képes volt átültetni a nem-zsidó hagyomány nyelvére, összetett és érdekes példája a vallási kultúrák közötti átjárhatóságnak (cross-culturalism).³⁶

A vendéglátó mellett a „lakomavezetőre” (συμποσίαρχος) hárult még fontos feladat az étkezés második felében. Őt az összegyűlt vendégek választották, ők „tették lakomavezetővé” (ἡγούμενον σε κατέστησαν – 32,1)³⁷. Az ő feladata volt az étkezés második részének, a valódi szimpóziumnak (συμπόσιον) a levezénylése, ami olyan feladatokat foglalt magában, mint a bor és víz keverési arányának meghatározása, a jó rend megőrzése (beszéd sorrendje, a beszélgetések mederben tartása, zenei előadások és dalok rendje stb.).³⁸ Az ő feladatkörébe tartozott az ülésrend, pontosabban a fekvésrend meghatározása, ami meg kellett feleljen a társadalmi pozíciónak. Nagy megtiszteltetés volt tehát elnyerni a vendégek bizalmát, ami legalább ugyanekkora felelősséggel is járt (32,1k).

³⁴ I. m. 68.

³⁵ Hengel, Judentum, 270.

³⁶ Nickelsburg, Jewish Literature, 62k.

³⁷ A ἡγούμενος éppen úgy a συμποσίαρχος megfelelője, mint a Jn 2,8-ban megjelenő ἀρχιτρίκλιτος.

³⁸ Stein, Mahlfestein, 69.

Úgy vélhetjük, hogy a közös étkezések népszerűségének hátterében, úgy a zsidó, mint a görög-római kultúrában, az életörömet kell keresnünk. Ez nem feltétlenül jelentett optimista életfelfogást, sokkal inkább az a tapasztalat jelent meg abban, hogy mindez Isten ajándéka. Az öröm forrását jelentette, hogy pozitívan viszonyultak a másik emberhez, hiszen általuk, valamint az emberi értékek és az öröm egyéb forrásai által a saját életük is értékesebbé vált, feladatuk pedig az lett, hogy az Istentől kapott bölcsességgel ezen munkálkodjanak.³⁹ Az öröm forrása tehát lehetett egy tárgy, vagy egy esemény, amiben megjelent a közös öröm, vidámság. Különösen nagyra értékelték ebből a szempontból az ünnepeket, és az együtt evést-ivást. Ezek mind Isten ajándékai. Mindazonáltal a bölcs élet együtt járt az ilyen alkalmakon tanúsított visszafogottsággal is, „más szavakkal, a mértékletesség a felvilágosult önérték egyik formája.”⁴⁰

Jézus, Sirák fia sem tesz mást, mint erre az értékes egyensúlyra oktatja olvasóit, tanítványait. A παιδεία / παιδεύω (részünkben: 31,17.19) a legfontosabb kulcsfogalma a könyvnek. A szerző ennek szentelte életét (50,27-29). Az oktatás fontosságának hangsúlyozásában találkozunk egymással a zsidó bölcsesség továbbadásának igénye és a hellenizmus világának műveltségi ideálja.⁴¹ Az oktatás legfontosabb helyszíne szerzőnk számára is a „tanítás háza” (51,23), ami azt jelzi, hogy tanításait legnagyobb részt oktatási céllal, tanegységenként (talán ciklusonként?) alkotta meg.⁴² Noha tanítványi köre legfőképpen a módosabb középrétegből került ki, tanításait nyilván ennél sokkal szélesebb körnek szánta.⁴³ Ahogyan a megszólaltatott témák sem korlátozódtak csupán a bölcsesség és etika területére, hanem a társadalmi érintkezésre⁴⁴ éppen úgy kiterjedtek, mint a világ dolgainak hálás élvezetére.⁴⁵ Ezen prakti-

³⁹ Wahl, *Lebensfreude*, 272.

⁴⁰ Skehan – Di Lella, *Wisdom*, 389. lásd továbbá Smith, *Symposium* 138.

⁴¹ Hengel, *Judentum* 243.

⁴² Marböck, *Jesus Sirach*, 413.

⁴³ Vö. Stadelmann, *Ben Sira*, 34-38.

⁴⁴ A könyv tanításának rövid összefoglalásához lásd Nickelsburg, *Jewish Literature*, 56-62.

⁴⁵ A JHWH-hoz hű zsidók körében is – amilyen Sirák fia is volt – pozitívan szemlélték a csodálatosan megteremtett embert az Isten által megalkotott világban – lásd Wahl, *Lebensfreude*, 271.

kus jó tanácsok közé sorolhatjuk választott részünket is. „A bankettek-re a filozófiai iskolákban is úgy tekintettek, mint amelyek oktatási célt szolgálnak, ennek megfelelően sok iskola erre is használta ezeket az alkalmakat [...] Sirák fia is utal a „tanítás házára” (*oikos paideias*, 51,23), amit egy héber recenzió a *bet ha Midrás* kifejezéssel fordít, egy olyan szóval, amit a rabbik iskoláira alkalmaztak.”⁴⁶ A szerző részletes leírása nem csupán arról tanúskodik, hogy ismerte a hellenizmus kultúráját, hanem arról, hogy ő maga is részt vett több ilyen vendégségen. A hellenizmusban – függetlenül attól, hogy zsidó, vagy pogány nevelésről beszélünk – a megfelelő viselkedés a közös étkezéseken a műveltség és iskolázottság fokmérője volt. Nem véletlen, hogy a „szimpózium irodalom” külön műfajjá válhatott, amiben filozófiai értekezések formájában részletesen kidolgozták a megfelelő viselkedés szabályait, a „szimpózium ieráját.”⁴⁷ A legismertebb ezek közül kétségtelenül Platon „A lakoma” című műve, de megemlíthetjük itt Plutarkhosz, Aulus Gellius, Cato, vagy éppen Lukianosz nevét is. Ezek alapján nem lepődhetünk meg azon, hogy szerzőnk is relatíve nagy teret ad leírásában a helyes viselkedésről ezeken az alkalmakon. Abban viszont eltér a pogány szerzőktől, hogy nála az emelkedett beszélgetés tárgya feltehetően a törvény, ill. Isten kijelentése lehetett (vö. 9,15k). Másfelől, a lefektetett viselkedési szabályok nem önös érdekből, vagy emberi elvárások szerint fogalmazódnak meg, hanem a teremtésre tekintettel, „mivel Isten teremtése is a renden nyugszik, ezért ésszerű és szükségszerű, hogy a teremtés eme rendje szerint viselkedjünk.”⁴⁸ De nem csupán a közös étkezések alkalmával és az ehhez kapcsolódó életörömök élvezetében érvényesül ez a rend, hanem az élet minden területén ennek kell megjelennie. Így az emberi kapcsolatokban is, melyek között kimagaslóan fontos szerepet játszik Sirák fiánál a barátság, amely ugyancsak a teremtés jóságában kell gyökerezzen (39,16.33 vö. Gen 1,31). „Mivel az ember Isten teremtménye, ezért élete minden aspektusban (a barátságot is beleértve) az Isten iránti tisztelet kell érvényesüljön.”⁴⁹ Ez válik

⁴⁶ Smith, *Symposium*, 143.

⁴⁷ Smith, *Symposium*, 50.

⁴⁸ Kieweler, *Benahmen*, 195.

⁴⁹ Corley, *Friendship*, 70. Lásd továbbá Hengel, *Judentum*, 261-264.

egyértelművé a szakaszt záró versből: „Mindenekelőtt pedig Alkotódat áldjad, aki javaival megmámorosít téged.” (32,13) „Ezáltal a vendégséghez egy olyan dimenzió társul, amely eredendően nem a sajátja, hanem kívülről, a zsidó résztvevők otthoni, esti imádsága által kapcsolódik hozzá.”⁵⁰

Összefoglalás

Sirák fia leírása egyértelművé teszi, hogy a szimpóziumnak egy bizonyos formája ismert és gyakorolt volt a zsidóságon belül, függetlenül attól, hogy ezek az emberek az anyaországban, vagy a diaszpórában éltek. Ugyancsak feltűnhetett, mennyire sok a hellenista szimpóziumok leírásában használatos kifejezést, utalást vesz át a szerző. Ennek ellenére a teljes szöveget elolvasva, nem állíthatjuk, hogy idegen, pogány étkezéstről van szó abban. Nem kérdéses sem az író, sem olvasói számára, hogy vajon mindent megehetnek-e, ami az asztalokon áll? Vajon a bor tiszta-e kultikusan? Hogy a vendégek egyike sem tisztátalan-e? Inkább olyan érzésünk lehet, mintha a zsidóság „megszelídítette”, júdaizálta volna az idegen kultúra étkezési szokását, vagy ami talán még valószínűbb, saját tradicionális étkezési szokásába integrálta a hellenista kultúra elemeit. Ilyen módon szoláltatja meg Ben Sirá kora témáit – köztük a viselkedési szabályokat az asztalnál – és gondolja át kora szellemiségének megfelelő módon. „Lehet, hogy tanácsai és utalásai alapvetően nem térnek el a görög szokásoktól. De az ezekhez kapcsolódó érvelés azt mutatja, hogy a bölcs még látszólag sem ragad meg kora viselkedési normáiban, hanem mindezt a szokások, a teremtés és Isten rendje felismerésének összefüggésében látja és bölcséleti tanításába integrálja.”⁵¹ A bölcs ugyanis tudja, hogy mindezen értékek az embert szerető és a világhoz odaforduló Istentől származnak,⁵² aki ezzel ajándékozza meg a benne hívókat.

⁵⁰ Stein, Mahlfeiern, 70.

⁵¹ Kieweler, Benehmung, 214.

⁵² Vö. Wahl, Lebensfreud, 272.

Felhasznált irodalom

- Deuterokanonikus bibliai könyvek*, Kálvin, Budapest, 2004.
- BERGER, Klaus – COLPE, Carsten, *Vallástörténeti szöveggyűjtemény az Újszövetséghez*, JatePress, Szeged, 2018.
- CORLEY, Jeremy, Friendship According to Ben Sira, in R. Egger-Wenzel – I. Krammer (szerk.), *Der Einzelne und seine Gemeinschaft bei Ben Sira*, de Gruyter, Berlin – New York, 1998. (65-72).
- EBEL, Eva, *Die Antraktivität früher christlicher Gemeinden*, Die Gemeinde von Korinth im Spiegel griechisch-römischer Vereine, Mohr Siebeck, Tübingen, 2004.
- HENGEL, Martin, *Judentum und Hellenismus*, J. C. B. Mohr, Tübingen, 1988³.
- KIEWELER, Hans-Volker, Benehmen bei Tisch, in R. Egger-Wenzel – I. Krammer (szerk.), *Der Einzelne und seine Gemeinschaft bei Ben Sira*, de Gruyter, Berlin – New York, 1998. (191-215).
- KLAUCK, Hans-Josef, *Herrenmahl und hellenistischer Kult*. Eine religionsgeschichtliche Untersuchung zum 1. Korintherbrief, Münster, 1982.
- MARBÖCK, Johannes, Das Buch Jesus Sirach, in E. Zenger – H.-J. Fabry – G. Braulik többek között (szerk.), *Einleitung in das Alte Testament*, Kohlhammer, Stuttgart, 2006⁶. (408-416).
- NICKELSBURG, George W. E., *Jewish Literature between the Bible and the Mishnah*, Fortress Press, Mineapolis, 2005².
- SAUER, Georg, *Jesus Sirach* (JSRZ III.), Güntersloher Verlagshaus, Güntersloh, 1981.
- SKEHAN, Patrick W. – DI LELLA, Alexander A., *The Wisdom of Ben Sira*, Doubleday, New York, 1987.
- SMITH, Dennis E., *From Symposium to Eucharist*, The Banquet in the Early Christian World, Fortress Press, Minneapolis, 2003.
- STADELMANN, Helge, *Ben Sira als Schriftgelehrter*, J. C. B. Mohr, Tübingen, 1980.
- STEIN, Hans Joachim, *Frühchristliche Mahlfeiern*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2008.
- WAHL, Otto, Lebensfreude und Genuß bei Jesus Sirach, in R. Egger-Wenzel – I. Krammer (szerk.), *Der Einzelne und seine Gemeinschaft bei Ben Sira*, de Gruyter, Berlin – New York, 1998. (271-283).
- XERAVITS Géza, *A deuterokanonikus könyvek*. Bevezetés keletkezés- és irodalomtörténetükbe, L'Harmattan, Budapest, 2008.